

BISERICA ȘI ȘCOALA.

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA ȘI ȘCOALA“
Ear banii de prenumeratiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Avis cetitorilor!

Servind culturii religioase-morale, credinței mântuitoare și învățături, înălțătoarei științe, apare »Biserica și Școala«, organ al diecesei noastre gr.-or. rom. a Aradului.

Pentru a-și îndeplini misiunea înaltă însă, e de trebuință ca să fie citită, de un număr cât mai mare de credincioși fii ai bisericii noastre.

De aceea facem apel la toți aceia cari au primit Nr. 1, din anul acesta, al XXVIII-lea al existenței »Bisericii și Școlii« să îndemne pe toți aceia, cari se interesează de cauzele noastre bisericești-școlare și doresc o lectură instructivă, să aboneze acest ziar.

Abonamentul pe un an întreg costă 10 cor. — fil.
Pe 1/2 an 5 „ — „
Pe 1/4 an 2 cor. — fil.

Administrațiunea.

+ Dr. Ioan Petran.

Biserica noastră a îndurat o mare pierdere prin decedarea unui ales fiu al său, Dr. Ioan Petran, profesor de limba și literatura română la institutul nostru pedagogic-teologic din Arad.

Despre tristul eveniment, întristata familie a lansat următorul necrolog:

Cu inimă frântă de durere aducem la cunoștința tuturor rudeniilor, amicilor și cunoscuților, că preaiubitul și neuitatul nostru soț, tată, ginere și frate, Dr. Ioan Petran, preot, profesor la institutul ped.-teologic gr.-or. rom. și catichet la liceu, în al 40-lea an al etății și în al 14-lea al căsătoriei sale, împărtășit cu sfânta Taină a cuminecătorei, după un morb scurt, dar' grav, — a trecut din viață la cele eterne, Duminecă în 17 Ianuarie, seara la 10 ore.

Rămășițele pământești ale neuitatului defunct se vor așeza, după ritul bisericii gr.-or.

române, în cimiterul din loc spre odihnă vecinică Mercuri, în 20 Ianuarie, la 9 ore a. m.

Fie-i țărina ușoară și memoria binecuvântată. — Arad, la 18 Ianuarie 1904. — Aurelia Petran, născ. Onu, soție; Veturiu și Coriolan, fiii; Miron Onu și soția Sidonia născ. Monioran, socru și soacră; Maria Petran măr. Tămaș, soră; Petru Tămaș cumnat.

Moartea neașteptată, a surprins dureros pe toți cei ce-l cunoșteau pe decedatul, cu atât mai virtos, că a urmat după o boală de aprindere de plămâni, care în 5 zile i-a rupt firul vieții.

Și s'a rupt firul unei vieți de om sirguincios și studios, s'a răpit unei familii duiosase capul său, în vîrsta lui cea mai frumoasă, de abia de 40 de ani.

Ioan Petran își începuse activitatea în viața publică în calitate de profesor la marele gimnasiu din Brașov.

De-acolo a trecut ca preot la Șiria, de unde apoi a venit la Arad, la catedră, unde după o intensă muncă de 13 ani și-a părăsit elevii, a părăsit această vale a plângerilor, și-a părăsit iubita familie, supunându-se destinelor nestrămutate ale Provedinței.

Regrete sincere îl urmaresc în calea vecinicii, — și aceasta fie mângăere jalnicei familii, pentru ireparabila pierdere ce a îndurat.

Mercuri la orele 9, îmbrăcați în ornate P. C. Sa Român R. Ciorogariu, director seminarial, Vasile Beleş, protopop și preoții Traian Văfian, Gavril Bodea, Russu (Chelmac) diaconul Dr. Botiș și corul seminarial de sub conducerea profesorului Trifu Lugojan au mers la casa mortului, unde făcându-se sigilarea religioasă, sicriul a fost ridicat și transportat la Catedrală, însoțit de cortegiul funebru.

Cosciugul a fost așezat în mijlocul bisericii, pe un frumos catafalc, împodobit cu mulțime de coroane de flori. Am observat prin-

trăceste pe a familiei, apoi cu următoarele inscripții: Tinerimea teologică — Iubitului Profesor; Tinerimea pedagogică — Neuitatului Profesor; Elevii gr.-or. români din liceul aradan: Neuitatului Profesor; Corpul Profesorial — »Iisuse primește sufletul lui.«

S'a servit apoi Liturgia, ear după sfârșitul sf. Liturghii s'a făcut prohodul, la care a pontificat însuși P. S. Sa D-l Episcop *I. I. Papp*, cu asistența P. C. S. Roman R. *Ciorogariu*, director seminarial, *Vasilie Beleş* protopop, *Traian Vățian*, *Gavril Bodea*, *Russu* (Chelmac) proto-diaconul Dr. *I. Suciu* și diaconul Dr. *T. Botiș*.

Catedrala era tixită de lume. Într'asta se adunaseră, în frunte cu directorul și corpul profesoral, elevii liceului din loc, pentru a aduce prinos de pietate fostului Catichet al elevilor români.

Răspunsurile rituale le-a executat în mod pătrunzător, atât la sfânta Liturgie cât și la prohod, corul de sub conducerea C-lui Lugojan

Terminându-se prohodul P. S. Sa Episcopul se retrage în scaunul episcopesc, și P. C. Sa Roman R. Ciorogar rostește un înduioșător panegiric.

Discursul, care pornește din intenția de a ridica inimile la înălțimea culmilor divine, unde dispăre durerea vulgară și se întrezărește eterna continuitate a vieții — își ajunge scopul. Se înecă de-odată suspinele și un moment cuvintele se desprind într'o liniște de mormânt.

P. C. Sa își ia drept text ultimele cuvinte ale Mântuitorului Cristos, rostite de pe cruce: »S'a sfârșit!«

Zugrăvește avoi suferințele tinerilor români până își rup calea. Câți sucombă sub aceasta povară! Și eată unul, căruia i-a succes a-și rupe calea la cea mai frumoasă poziție ce i-o poate da biserica, și la ideală viață familiară și la copii dragi și la stare materială asigurată. Soartea l-a lăsat numai să guste din aceasta fericire pământească și eată-l în floarea vieții, răpit din brațele fericirii.

În fața acestei fatale sorti se împulzesc impetuos gândirile asupra problemei vieții și simțirile năvalnic pornesc spre revoltă contra sortii. Ah, și câte capete nu s'au frânt în ispitirea acestei teme, câte lumi nu au apus fără a rezolva aceasta problemă.

Acolo e superba lume a filosofiei antice. Stoa cu datorințele ei rigide n'a putut rezolva problema, căci peste spiritul de datorie se înalță acel ideal etic al vieții spirituale, pentru care au tip. Puternicul împărat August, care a strălucit aici pe pământ până la divinisare, când își vede sfârșitul vieții, își adună amicii împrejur și îi provoacă să aplăudeze: »Aplaudați amicilor, comedia s'a sfârșit«. Vieța fără idealuri, cu toată

strălucirea ei, este o comedie. Fără idealuri etice vieța se distruge.

A venit și timpul însuflețirii. Iscarioteanul însuflețește de învățătorul său, dar vai când și-a pierdut idealul etic, n'a mai putut trăi, s'a sinucis. Și însuflețirea se distruge, fără ideal etic.

Și pesimismul modern cu filosofia luptei pentru existență, în care forța majoră suprimă dreptul și tot ce e sfânt, ce alta e decât o distrugere a vieții?

Dar uite înțelepciunea dumnezeiască cum ne învață; deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni. Mărirea, bogăția, frumseța toate sunt lucruri efemere, pentru-că a »Domnului este pământul.« Noi suntem operele lui cari atât valorăm cât ni-se dă și în împlinirea voinței Dumnezeiești viața își află o soluțiune.

Dar eată vine perfecțiunea întrupată, Domnul Iisus Cristos, și ce ne zice? Eu sunt viața. Și eată că el n'a murit, îl vedem aici pe iconostas înviat, îl vedem în operele mărețe ale creștinismului, îl simțim în noi. Când ne ajunge vr'un necaz, un gând îl însoțește, gândul nădejdei. Eată religiunea. În fine gândul mulțumirii ce este alta decât religiunea? În dragostea cu care zugrăvim viitorul fiilor noștri ce este alt ceva de cât religiunea etc. Ce nu se poate ajunge aici, religiunea ne dă dincolo de mormânt.

Eată, că numai religiunea rezolvează problema vieții, în ea numai este viață, căci ea are idealuri etice cari sunt hrana nemuririi.

Erau 12 ore, când cortegiul funebru, prin o ploaie rece și vânt, s'a pus dela Catedrală în mișcare. Ieșind pe pe piața Tököly a parcurs prin strada Forray strada principală și prin str. Bisericii spre cimitir. Pe întregul drum cântările rituale admirabile le-a executat corul seminarial, care a stors admirația până și-a străinilor. O mulțime de lume, pe o vreme așa aspră, a însoțit sicriul până la cimitir.

La groapă *Iosif Tërău* elev seminarial și-a luat rămas bun în numele tinerimei studioase dela pedagogie și teologie, pe urmă sicriul, cu rămășițelele pământești ale profesorului Ioan Petran a fost lăsat în sinul pământului-mamă.

Odihnească în pace!

Epistolele parochului bătrân.

I.

Iubite nepoate!

Așa-dară să-ți mai scriu. Aceasta dorești și eu bucuros implinesc voia d-tale. E bine ca oamenii să-și împărtășească unii-altora vederile lor, ca astfel luminându-se imprumutat, să purceadă după un

plan în lucrările lor. — Vezi, iubite nepoate: de când nu ni-am scris unii altora — vezi ce strămutări s'au făcut în popor! — Știam că și pe la d-voastre s'au ivit așa numiții socialiști.

Despre acesta voiesc a-ți scrie în epistola de astăzi. Nainte de aceasta cu vr'o treizeci de ani, s'au ivit mai întâiu în Banat — așa. numiții »neuglauberi« (legea noauă) sau — cum am zice *rătécii* de astăzi; de acolo au trecut și în părțile aradane și bihorene și sub titlu de *nazareni și pocăiți* (căci nu li rușine a se numi așa) fac propagandă printre credincioșii noștri. — Aceasta a plăcut multora și i-au sprijinit. Ei nu susțin nici o școală, ei n'au preliminar, pentru-că trăiesc ca mușchiul — pe trunchiul arborilor și pomilor, din cari sug sucul dătător de viață. — Celelalte dogme a-le credinței lor — le cunoști și d-ta ca și mine.

În vremea din urmă se iviră socialiștii. Și rătécii și socialiștii sunt dușmanii bisericii noastre și ne sunt răi dușmani, pentru-că li-se dă deplină putere a ne huli, a ne defăimă naintea lumii, cu toate aceste însă mi-se pare că *socialiștii* ne sunt mai rău dușmani decât *rătécii*.

Eată pentru ce! — Rătécii se ivesc în haina blândeței, i-ai putut vedea și d-ta cum își zmolesc fețele, își întorc ochii pe dos și vorbesc cu fățarnicie, bătându-și peptul prin tîrguri și piețe — vestind zmereniă și evlavie... vorbă se fie! D'apoi că doară din vorbe și nu din fapte stă credința lor! Auzit'ai d-ta, iubite nepoate, ca acest soi de oameni să fie făcut vre-un bine în lume!? Și care nu face bine, face rău. — Acum să vedem cum se ivesc socialiștii. Ei se ivesc în haina îndrăznirii; ei voiesc să strice tot ce e pus la rînd dela începutul lumii până în ziua de astăzi; nu le trebuie biserică, nu școală bisericească, nu judecătorie, nu miliție, nu antistie, — nu nimic. Mai vîrtos s'au rîscultat asupra bisericii și deci — asupra preoților, pentru-că aici află ei cea mai mare predică pentru ajungerea scopului lor și dacă grosul poporului nu ar ținea la Dumnezeu, la legea strămoșească, la preotul cel care în tot trecutul greu a purtat împreună cu el zăduful și jugul, — de rîndul de povățuitori ai socialiștilor și de părtinitorii lor — biserică noastră ar fi de mult mîturată de pe fața pămîntului. — Dumnezeu însă așa se vede că are alte planuri cu noi și cu biserică noastră. Ne lasă a fi încovăiați de vînturi, ca mai tare să prindem rădăcini; ne lasă a fi asupriți, ca mai vîrtos să ne bucurăm de viitor — știut fiind, că viitorul totdeauna e al celor asupriți.

Deci iubite nepoate! — sus să aveți inimile! Am văzut eu timpuri mai grele venite asupra bisericii noastre, dar ea e o corabie sfântă și nu pere. Spune aceasta tuturor pretenilor d-tale celor tineri. Strigați cu glas mare:

Auziți neamuri și înțelegeți că *cu noi este Dumnezeu!*

Nu vă fie greu a spune aceasta tuturor celor cari vă dușmănesc pe voi, . . . spuneți-o tot mereu . . . tuturoră căroră se cuvine și apoi nu vă temeți nimic . . .

Peste 10 zile mai așteaptă o epistolă dela mine.

Un memoriu

al lui

Moise Nicoară

de

Sever Secula.

Primele mișcări românești în comitatul¹⁾ Aradului.

După alungarea Turcilor din Ungaria, și îndeosebi în jumătatea a doua a veacului XVIII, au avut loc o mulțime de mișcări — sau mai exact: revolte — țărănești, în părțile aradane ale țării noastre.

Aceste revolte au fost în multe cazuri provocate de mișcările »kurucz«-ilor din Ardeal și părțile Nord-Estice ale Ungariei de azi, contra stăpânirii »Nemților« (austriace); une-ori s'au prezentat ca acte de rezistență violentă, sau violentă reacțiune, contra propagandei catolice²⁾, dar' mai ales au fost urmările miseriei poporațiunii despoiate de Turci și încăpute pe mâna nobilimei, a »nemesilor«.

Este însă caracteristic, că poporațiunile românească, sârbească și maghiară, cari toate erau reprezentate în acest ținut, nu le vedem în lupta comună, împreună ridicând coasa și săcurea, nu-'i găsim la un loc pe toți iobagii, — ci cunoaștem revolte de ale Românilor, de ale Sârbilor, etc., fie-care cu capi din seminția sa.³⁾

E cu atât mai caracteristic acest fapt, în ce privește separarea Românilor de Sârbi, cu cât Români și Sârbi pe timpul acela trăiau o viață religioasă comună, sub ierarchia sârbească; ear' stăpânirea lumească nu făcea deosebire după naționalități, ci clasa poporațiunea după religie. Și'apoi, când Sârbilor le mergea rău, nu era chip ca Românilor să le meargă bine!

Dar' ori-cât »nu se cunoștea« oropsitul nostru neam și ori-cât era el supus și în cele sufletești unui element străin, încât și slujba

¹⁾ Județul.

²⁾ Vezi: Dr. Miki Sándor: Péro lázadása (Discurs de recepțiune în Academia-maghiară).

³⁾ În veacul XVI acest separatism nu există. În Revoluția lui George Dosa vedem împreună pe Unguri, Români și Sârbi (Vezi: Sever Secula: Români în Revoluțiunea lui George Dosa. alți 1897.)

dumnezească o asculta într'o limbă nepricepută de dînsul, încoltise și trăia în sufletul robului »valah« conștiința individualității sale deosebite de ceialaltă iobagi, de coreligionarii sîrbi chiar, căci dovezi a dat acel iobag român, de conștiință națională, încă înainte de a răsuna glasul deșteptător al strălucitului triumvirat al cărturarilor veniți dela școalele Romei, — după-cum vom arăta în cursul acestui studiu.

De sigur însă, nu numai motive psihologice vor fi contribuit la dezvoltarea sentimentului de separatism a țaranului român de cel sîrb și la separarea sa în luptele și aspirațiunile sale; a contribuit la aceasta și o altă împrejurare, istorică, și eată, care anume:

La anul 1689 un număr de 70—80 mii de Sîrbi a trecut din Peninsula-Balcanică în țeara noastră ¹⁾ în frunte cu patriarhul din Ipec, Arsenie Petrovici. Această masă mare de popor e așezată în mare parte în ținutul aradan, pentru a fi pază de graniță pe Murăș, contra Turcilor. Li-se dau noilor veniți privilegii, sunt făcuți stăpâni ai bisericeii ortodoxe, — dar' cu toate acestea nemeșii știu să le pună și Sîrbilor fiare pe brațe.

Dar' dînsii, — ce-i lega de noua patrie? — când revoluția căpitanului Pero din Pecica este sufocată, în anii 1751 și 1752, emigrează, în număr de 32 mii de oameni.²⁾

Acești emigranți impopulează stepele din dreapta Nistrului, în coastele Polonilor, întemeiînd »Noua Serbie«, — a cărei nume, urmă și popor, astăzi a dispărut cu totul, în noianul moscovit.

Și ce rămâne în urma lor?

Rămâne, aici la noi, o hierarchie bisericească sîrbească, stăpână peste o masă mare de popor românesc.

Poporul sîrbesc se împușinează în așa măsură, și cel românesc ajunge prin mulțimea sa și unitatea sa compactă atât de important pentru biserică și credința ortodoxă din aceste părți, încât — probabil că și pentru a contrabalansa înaintarea unirei cu Roma printre Români — episcopul Sinesie Ivanovici al Aradului, la 17 Iunie 1762, dă pastorală în limba română.

Eată-i deci, și pe sîrbi, făcînd aceleași servicii românismului, ca și Calvinii în Ardeal! Ear pornită odată această cale,—cînd se vor redeștepta »stăpânii«, pentru a pune piedecă românismului, emancipării bisericeii noastre naționale, zădarnică le va fi silința.³⁾

Dar dacă cele expuse aci dovedesc, că stăpânii sîrbi încep a umbla în voia doririlor firești ale Românilor, — avem și dovezi, dovezi isbitoare, că simțemîntul de naționalitate e adînc săpat în conștiința iobagului român din veacul XVIII, și că de acela trebuia să se țină cont.

În anul 1784, cu ceva înainte de izbucnirea Revoluțiunei lui Horea, iobagiî români din câteva sate de pe Murăș se răscoală contra stăpînirii comitatense.¹⁾ Comitatul trimite, pentru pacificare »rebelilor«, între alții, pe episcopul sîrb din Arad, Petre Petrovici. Răsculațiî nu vor să depună armele, pînă nu li se va aduce hîrtia de grațiere dela împăratul; ba unul se revoltă atât de mult contra episcopului, pentru că nu e român ci sîrb²⁾ și s'a pus în slujba »domnilor,« în cât a vrut să tragă cu pușca în prelat.

Eată un pregnant moment de expansiune a conștiinței de naționalitate proprie, distinctă!

Nenorocitul iobag român își simte izolarea, părăsirea de ori-ce binevoitor, lipsa de consăngean, depărtarea și deosebirea între el și capul său bisericesc chiar, pentru a nu se mai aștepta la vreun ajutor în necazurile sale; și acest sentiment întărește în el conștiința individualității separate, care îi oțelește forța de rezistență.

Sdrobit de legea și dreptatea vremurilor, împovorat de grele nevoi, își duce el mai departe jugul. Muncă și răbdarea îi dau nădejde în vremuri mai bune; căci e frumos codrul înfrunzit și-'s frumoase lanurile aurii. Ear' vatră părintească numai una este pe acest pămînt: a-supra aceleia paznic este Dumnezeu, care e bun și mare și se va îndura de cei-ce își pun nădejdea într'însul.

S'apoi, cînd »toate le-a dus darea mare« și pe cei aleși »arcanul« — Românul își cântă duioasa doină de jale...

Și s'a îndurat Dumnezeu!

Liberalul și înțeleptul împărat Iosif II, care fericirea popoarelor sale și-a pus-o de țintă a domniei, prin reformele sale administrative deschide și »valahilor« poarta intrării în drepturi prin — mijlocul scrișnirilor de dinți ale »nemeșilor.«

Românul din părțile Aradului nu întărziasă a se validata sub noul regim.

Comuna Luguzău își face pecete cu inscripție românească: »Comune Luguzo 1787.«

Ear protopopul Ineului, care fusese trimis din partea comitatului, împreună cu locotenentul Brancovici, ca să potolească o revoltă locală, din părțile numitei comune, s'a exprimat într'o »societate mai mare,« că oamenii pe viitor nu

¹⁾ A magyar nemzet története (Ediția milenară) 1890. X. 485.

²⁾ Dr. Márki Arad monographiája 2. II. 370.

³⁾ Apoteosatoriî unirei cu Roma, ca mîntuitoare a Românismului, pot găsi aci un moment de răsghîndire.

¹⁾ Vezi »Tribuna« Arad, Nr. 1 (25 Dec. 1903. — 7 Ianuarie 1904) pag. 11: »Un episod din viața Românilor murășeni.«

²⁾ Dr. Márki: Op. cit. 2 II 429 (după Kanczell. levéltár Nr. 9470 și 9477.)

vor mai putea fi ținute sub administrația comitatensă de prezent în vigoare și sub funcționari domeniali maghiari. Majestatea Sa să dispună, în locul celor de acum, funcționari germani sau naționali români.¹⁾

Ori cât de efemer a fost în efectele sale acest postulat, el a izbucnit ca un izvor, pe care curînd îl înghite pământul... dar care la o distanță oarecare earăși va reapărea de sub pământ, — îmbogățit în ape.

Umanitarul împărat Iosif II s'a îngrijit și de ridicarea nivelului cultural al popoarelor sale, căci dintr'o înălțime filosofică privea el lumea, viața, viața lumii și rostul statelor.

Dela anul 1784 încoace se întemeiază și se organizează școli, pentru toate neamurile, deci și pentru Români. În părțile Aradului se desig-nează pentru școli populare românești următoarele comune: Buteni, Șiria, Șimand, Pecica, Soborsin, Ineu, Chișineu, Odvoș, Păuliș, Cuvin, Covasint, Siclău, Petriș, Soimoș, Gașa, Bêrzava, Totvărădia, Curtici, Agris, Semeac.²⁾ Ear la 13 Septembrie 1787 se instituie în Oradea-Mare un inspector pentru școlile românești din cercul Aradului și Bihorului.³⁾ La anul 1794 școlile române din cercul Aradului sunt puse sub conducerea unui inspector din Arad, cu numele Ștefan Ioan Popovici,⁴⁾ un om învățat, care era totodată și notar al Aradului.

Despărțirea inspectoratului școlar din Oradea-Mare, respective înființarea unui inspectorat separat pentru școlile române în Arad, e un semn, că în acest cerc s'au sporit agendele școlare, cea-ce e o urmare firească a înmulțirii școlilor.

Înmulțirea școlilor la rîndul său necesitează pregătirea și înmulțirea învățătorilor; și constatându-se că »e mare numărul elevilor români,« împăratul Francisc I. decretează, la 9 Februarie 1811, înființarea preparandiei române din Arad, care la 5 Novembre 1812 se și deschide.

Fiind deschiderea primei școli de pregătire a învățătorilor români în țeara noastră un moment de o însemnătate epocală⁵⁾; și fiindcă timpul și împrejurările în cari s'a câștigat în aceste părți ale Aradului acel prim fort al cul-

¹⁾ Dr. Márki Op. cit. 456.

²⁾ Op. cit. 765.

³⁾ Despre primii „dascăli“ români din Bihor vezi: F. Mangra, Rolul diacilor din Moldova (Cercețări literare-istorice Bucurăști 1896)

⁴⁾ Probabil este sêrb, sau sêrbisat, căci intelectualii superiori eșii din neamul românilor (Iobagi) nu prea erau: abea sub Iosif II. se decretase, că pot ajunge și au dreptul de a ocupa funcțiuni oamenii de orî-ce treaptă socială, cari au pregătirile prescise.

⁵⁾ Sunt informat că la Direcțiunea institutului ped. teol. din Arad se pregătește istoricul acelei școli.

turei noastre naționale coincid și au a se pune în legătură cu activitatea publică alui Moise Niccoară, — le vom trata în capitolul următor.

(Va urma).

Organizația noastră intelectuală, religioasă fizică și materială.

(Tractat cetit în adunarea Reuniunii învățătoresți, ținută în Sân-Miclăușul-Mare la 7 Septembrie 1903.

(Urmare.)

„Dibăcia învățătorului nu stă în a vorbi, ci în a face pe copil să vorbească,“ zice de Goy.

Să inventăm adecă știința împreună cu elevii prin întrebări acomodate, să provocăm răspunsul; ear definiția să fie opera elevului. Să aducem numai „ocasia premeditată“ cum zice Harnisch.

„Concentrează multă forță pe un spaț mic,“ clasică aksiomă alui Diesterweg puțin e considerată.

„Grămădind în spiritul copilului prea multe cunoștințe (non multa sed multum!) înăbușim inteligența, care trebuie numai ațâțată; căci spiritul nu e un vas ce trebuie umplut, ci un focar ce trebuie încălzit“ zice Dupauloup.

„În lupta pentru trai, mulțimea are nevoie mai mult de hrană, decât de lux“ zice distinsul și regretatul critic Mihăilescu.

La ce bun și învățătura, va zice un om pozitivist, dacă pe ici pe colo ea nu ne va da și câte o strelice de idee folositoare și vieții de toată ziua.“

„E uimitor, în adevăr, după cum observă Montaigne, câte lucruri netrebnice nu învățăm în școală, fără să ni se spuie o vorbă macar despre cele ce folosesc imediat vieții. Dacă învățătura din școală ar fi să se întindă pe tarabe ca marfa din prăvălii, mulți ar striga ca Socrate la vederea unui tîrg de obiecte de lux: „Ce lucruri de cari nu am nici o trebuință.“

În virtutea acestor principii didactice este a se organiza viața internă școlară dacă dorim să punem învățămîntul pe base mai solide.

Admițînd că școlile și învățătorii ar satisface acestor cerințe, rămîne vecinic deschisă cestiunea „cine să aprindă lumina în laternă,“ cine să însuflețească și să reinvieze învățămîntul nostru primar?

Menirea inspectorului nu este numai spre ași esprima verdictul în mod negativ asupra rezultatului învățămîntului, ci mai ales de a ajuta acolo, unde mersul nu este normal, de a ținea o lecție de model unde se reclamă, și în general — de a duce, ca un profet, din școală în școală — nouele inovațiuni și metode; a indica autorii, a inspira viață și voie de muncă în sufletul amorțit al învățătorimei mai puțin orientate și conștiențioase; a da directivă, în și afară de școală, în cestiuni de cultură.

După-ce știut e, că puțini oameni au ambiția și simțul datorinței, ca înșiși să nisuiască a fi în curent cu progresul timpului, și după-ce și învățătorii oameni sunt, trebuie provocați și îndemnați la muncă și continuă perfecționare.

Dacă vom studia mai de aproape vieța religioasă morală a poporului, cu mulțimea concubinate-lor, înstrăinarea de biserică și credința străbană, cu durere va trebui să recunoaștem, că în cele *religioase morale* suntem spre decadentă.

Răul există și am comite crimă națională, dacă din considerațiuni nepermise, l-am retăcea.

Admitem, că educația greșită în familie încă a contribuit mult la slăbirea sentimentului religios în popor, nu altcum și curente sociale anticreștine, cari astăzi au penetrat în toate păturile vieții omenesti.

Pentru susținerea și ridicarea puterii morale în popor, este chemată și școala a conlucra.

Să restrângem cercul cel vast al cunoștințelor și să tindem *mai mult a cultiva inima*; scopul suprem al școlii fiind: formarea caracterului moral în copil.

Educația morală are de scop voința, ea caută să producă faptele morale. Idealul nostru trebuie să fie, de a face din copil o persoană morală.

„Pentru conștiința morală, trebuie să ne mulțumim la început de aparențe, de o icoană a stării rele. La început să facem ca copilului să-i placă ce e bun. Mai târziu să ne mulțumim ca el să iubească pe, sau să se teamă de părinți.“

Filosofia poporului ne definează în mod atât de clasic școala, „numindu-o casa omului de omenie.“ Școalele să nizuiască a și corespunde acestui onorific titlu. Fie-care școală să aibă un strict regulament disciplinar, care să fie observat cu stricteță. Școala să steie în raport viu cu familia, informându-o și cerându-i concursul pentru formarea caracterului moral în copil.

Familia este prima școală a omului, în care se desvoltă toate sentimentele. „În școala mamei — zice Comenius — se pune baza întregii vieți a copilului atât a vieții sale morale, cât și ceea-ce privesc cunoștințele.“ Și tocmai școala mamei este la noi călcăiul lui Achile, căci, ne-având mame crescute în bune condițiuni, cum și putem conta, că acele să se achite în mod demn de marea lor misiune de crescătoare ale odraslelor neamului?

Educația femeii române nu corespunde cerințelor timpului de azi. Am uitat, că: „Pe sînul mamei se odihnește spiritul popoarelor, moravurile, prejudeciile și virtuțile lor, sau mai bine zis civilizațiunea neamului,“ zice Ainie Martin.

Alta trebuie să fie linia demarcațională, în programele școlii de fete: cultura sentimentului religios și noțiuni de economia casnică și creșterii omului.

Popor cu aspirațiuni la un viitor mai bun, avem asociațiunea pentru cultura poporului, care sacrifică anual mii de coroane pentru creșterea femeii române

de elită, ear pentru cultura țerancei române, nu are *simțul datorinței*, de ai pune în mână încăi o carte de cetire corăspunzătoare necesităților educației religioase, a unei bune econoame și mame conștie de datorința de a-și crește fii săi?

Cultura femeii române, primită în școalele primare actuale, pe baza programelor comune cu școalele de băieți, nu corăspunde necesităților mai ardente a creșterii femeii române, care trebuie să ne deie pe femeia pătrunsă de adevărat sentiment religios, pe econoama bine orientată în ale economiei casnice și pe mama conștie de creșterea fiilor săi.

C o m l o ș u l - b ă n ă ț e a n, 1 Septembrie 1903.

Iuliu Vuia

învățător.

(Va urma.)

In atențiunea învățătorilor.

Cu anul școlar 1904/5, toate tipăriturile școlare de până acum (**conscrierea pruncilor, matricula școlară, ziar despre progrese, absenții**) se înlocuiesc cu alte tipărituri alcătuite cât se poate de practic precum și după cea mai nouă ordinațiune ministerială. Aceste tipărituri nouă, purtând următoarele numiri: Inscierea școlarii, Ziarul frecvențațiunei, Conspectul materialului propus, Zuarul evenimentelor anuale, Zuarul inspecțiunei școlare, Evidența ordinațiunilor, Consemnarea manualelor folosite, Clasificarea școlarii și în urmă date statistice sumare, — compactându-se toate într'una vor purta numirea: »*Anuar școlar*« care anuar se va pune la dispozițiunea interesaiilor pe lângă prețul de 3 cor. — plus 20 fil. spese de espediție.

Venerabilul Consistor însă, din amintitele soiuri de tipărituri, a aflat de bine să introducă în școalele noastre, deja și pe anul școlar 1903/4: Conspectul materialului propus precum și Zuarul inspecțiunei școlare.

Aceste tipărituri constând numai din 5 coale, pe lângă un preț de 40 fil. plus 20 fil. porto, pentru cruțare de spese postale, rugăm pe toți comandatorii, să ne trimita acesta sumă *anticipativ*, ori îmbinând comanda acestora cu altă comanda, căci espedarea tipăriturilor din chestiune, prin rambursă postală, reclamă spese mai mari decât costul lor.

Administrația.

* *Bibliografie.* Au apărut și se pot procura de la Librăria diecesană din Caransebeș: a) Istorie religioase-morale I. Carte de religiune pentru școalele elementare de Dr. Petru Barbu, edițiunea II. Prețul

30 fil. b) „Preparațiuni la cărțile de religione pentru școlarele elementare ale prof. Dr. Petru Barbu, de Petru Buzera, Partea I. Istorioare religioase-morale“ (Format 8°, pag. 100, prețul 1 coroană).

Istorioarele religioase-morale sunt prima materie de religione în școlarele elementare, ce pregătesc școlarii începători pentru materia biblică și cea istorico-bisericească. În legătură cu sărbătorile mari de peste an se propun elevilor începători și unele momente mai însemnate din viața lui Iisus. Așa Nașterea, Botezul, Suferințele, Învierea și înălțarea Domnului. Pe lângă aceasta apoi oare-cari rugăciuni ușoare, cântări liturgice și explicarea unor acte liturgice.

Cartea „Istorioare religioase-morale“ conține materia indicată mai sus.

În „Preparațiuni“... sunt prelucrate 31 de istorioare religioase morale, între care 5 luate din viața lui Iisus, după principiile școlii herbert-zilleriane, cari principii sunt arătate pe scurt în „Introducerea“ broșurii, apoi mai multe rugăciuni: de dimineața și sara, înainte și după mâncare, pentru parinți, cântări etc.

Este lucru cunoscut ce problemă grea de rezolvat are catichetul, respective învățătorul, care conștiu de chemarea sa, nu intră, nu pot să între nepregătiți, în școală. Cât de grea e această lucrare pentru catichetii și învățătorii neinițiați în ale instrucției o pot ști numai aceia, cari au dat de astfel de greutăți. Și earăși, cât îi este greu unui chatichet, respective unui învățător, să se prepareze pentru fie-care oră de instrucție, cât timp și câtă încordarea reclamă numai schițarea în liniamentele cele mai generale a unei lecții afară de școală, prin chemarea lor atât preotul și învățătorul.

Este deci incontestabil, că aproape toți catichetii și învățătorii simt lipsa unor îndreptare, cari să le arate calea, ce are a se urma la propunerea diferitelor materii de învățământ. Și această lipsă se simte cu atât mai vârtos, că la noi pe terenul literaturii didactice s'a lucrat foarte puțin în această direcție.

„Preparațiunile“ din cestiune au de scop a umplea un gol de mult simțit pe terenul instrucției în religie. Din acest motiv se și atrage asupra lor atențiunea catichetilor și învățătorilor noștri.

* „*Advocatul poporal*“ unica foaie juridică-administrativă în limba românească, în Ungaria, va publica tractate complete (succesiv, număr de număr) din dreptul privat și din dreptul public al statului nostru, astfel, că la finea anului foaia poate servi pentru d-nii învățători și profesori și ca manual de propunere din legile (constituțiunea) statului.

Materia se scoate din manualele cele mai acreditate pe acest teren, și se traduce exact și conștientios.

Pe lângă aceste materii se publică și diferite ordinațiuni ministeriale, administrative și decisiuni principale de pe toate terenele juridice-administrative.

În n-rii 1—6 apăruți în jumătate a anului 1903, „*Advocatul poporal*“ cuprinde, afară de unii articoli referitori la instrucția poporului în afaceri procesuale etc. etc., următoarele materii:

I. Din dreptul public: Definiția și formarea statului în general, statul ungar în special: teritorul, împărțirea administrativă, drepturile cetățenilor (civice), egalitatea de drept a cetățenilor: libertatea personală, de lucru, gândire, de însoțire, religioasă etc., și se va continua, în anul acesta, până la exhaiurarea „dreptului public“ al țării.

II. Din dreptul privat: Tractatul întreg despre testamente și soiurile lor, dreptul de moștenire, după

care vor urma afacerile orfanale, procedura lasamentală, până la exhaiurarea temei.

III. Legea despre economia de câmp, cap 1—8: despre folosirea pământului, despre pășunat, prăsirea vitelor, demarcarea livezilor (prin sloguri), școlarele de pomi, despre comuniunile posesorilor de vii; în anul acesta se va continua din această lege partea despre poliția de câmp, apoi alte legi folositoare pentru toate păturile onor. public român.

IV. Instrucția min. de interne referitoare la „extradarea informațiunilor familiare“, care este de deosebit interes pentru onor. preoțime românească, despre expropriere, un tractat scurt și un articol care asemenea este de interes pentru on. preoțime și învățătorime.

Abonamentul la „*Advocatul Poporal*“ pe anul întreg 1904 face 6 coroane, pe $\frac{1}{2}$ de an 3 cor.

Abonament pe câte $\frac{1}{4}$ de an nu se deschide, fiind că abonentul nu ar avea vre-un tractat întreg al cutărei legi, deci nu are folos de foaie.

Numeri compleți pe $\frac{1}{2}$ anului trecut 1903 avem în abundență, cu prețul de 3 (trei) cor.

Recomandăm onor. abonenți ca se păstreze foaia număr de număr, la finea anului se îi lege ori broșureve, ca să aibe un manual juridic-administrativ de valoare durabilă.

Abonamentele se fac mai cu inlesnire prin mandat postal. Numele și caracterul abonentului a se scrie legibil, comuna sau posta ulimă — în unguerește (numirea oficioasă).

Se pot abona, d'odată cu „*Advocatul Poporal*“:

I, Legea despre alegerea deputaților la dieta țării (art. 33: 1874), în limba românească, tradusă de Pavel Rotariu, avocat în Timișoara.

Acest manual cuprinde în sine toate schimbările cari s'au făcut prin alte legi, aduse de la anul 1874 în coace referitoare la legea originală, în deosebi părțile din art. de lege 15 din 1899 cari au modificat mulți §-i din legea vechiă și au mai adaus dispoziții noaue. La fine are manualul un suplement în care sunt traduse dispozițiile codicelui criminal cari se refer la crimele și delicturile ce pot obveni cu ocașiunea actelor electorale.

Un exemplar costă 30 cr. (60 fil.), plus 5 fil. postporto simplu. Rabat 20%.

II. „*Legea comunală*“, (art. 22 din a. 1886) ediția II, edată în limba românească de Pavel Rătariu avocat în Timișoara, revăzută de nou și inavuițită cu:

a) decisiunile principiale aduse din partea supremului for administrativ (Közizgazgatási biróság).

b) un estras din legea art. 26 din 1896, și

c) un estras din ordinațiunea minist. de int. nr. 126000/1503, despre afacerile interne în oficiile comunale, despre lucrurile private cari le pot săvârși notarii comunali, și despre competențele lor.

Opul constă 1 cor. plus 5 fil. postporto simplu, de un exemplar recomandat 35 fil.

Redacția și administrația: Timișoara-Fabric (Temesvár-Gyárvaros)

* *România Musicală*, revistă de artă și literatură, cea mai veche dintre toate publicațiunile periodice artistice, are deja XV ani de existență neîntreruptă și de Iuptă aprigă, pentru propășirea muzicii în țară.

Director Constantin M. Cordoneanu: redactor-șef Iuliu I. Roșca. Apare de două ori pe lună. Redacția și Administrația în București, str. Olteni Nr. 46.

Abonamentul simplu pe an, 12 lei, ear cu premii în valoare de 20 lei, pe an 12 lei. Pentru preoții ru-

rali și învățători, lei 8 fără premii și 18 cu premii, pe ân.

Nr. 1 dela 1 Ianuarie, a apărut cu următorul sumar bogat, instructiv și variat:

Către abonații și colaboratorii noștri. — Turneurile artiștilor comediani. — Cronica Teatrală: Teatrul Național; Opera Italiană, de Refa. — Seratele Uniunii amicale a Francezilor — Corespondențe: Paris: La Musique dans les Universités populaires, de F. de Soleniere: New-York, de Al. Reiss; Saint-Louis: Expozițiunea Universală din 1904. de G. I-Johnay; Iași: Cronica teatrală, de I. Șor; Craiova: Situația Teatrului Național, de V. Gr.-Elvir. — Catastrofa din Chicago: Incendiul Teatrului Iroqueez. — Știri scurte: Din străinătate; Din țară. O calamitate.

La administrația tipografiei diecesane se află spre vânzare pe lângă Liturgiere, Molitvelnice, Octoice, Ciasloave, Acaftiste, Statutul-Organic și »Regulamentul pentru parohii» cu prețul de 20 fil., plus portul postal.

Concurs.

Se escrie concurs, pentru îndeplinirea definitivă a stațiunilor învățătorești din comunele:

1. **Minead**, cu venitele de: a) 200 cor., în numerar; b) 9-6 Htl. bucate ($\frac{1}{2}$ grâu, $\frac{1}{2}$ cucuruz) în preț de 115 cor. 20 fil., c) 4 st., de lemne = 48 cor., d) venite cantonale circa 20 cor., e) 2 jug. pământ estra-vilan, evaluat la 20 cor.; și f) cvartir cu supraedificăte și grădina. — Venitele computabile dau suma de 355 cor. 20 fil.

2. **Voivodeni** cu venitele: a) 200 cor., în bani; b) scripturistică 12 cor.; c) conferința 24 cor.; d) 4 st. de lemne în natură; e) cvartir și grădina. — Venitele computabile dau suma de 200 cor.

Intru cât stațiunile de mai sus se vor putea îndeplini cu învățători cvalificați, salariul se va întregi la minimul legal, prin ajutor, care se va cere din vistieria statului — de unde se vor esopera și eventualele cvincvenale.

Reflectanții sunt poștiți, ca recursese ajustate cu documentele prescise, adresate respectivului comitet să le substearnă până inclusiv la 17/30 Ianuarie 1904, la oficiul ppsc din Buttyin (com. Arad), având până la acel termin a se presenta în sf. biserică din comuna la care au recurs, spre a-și arêta desteritatea în cântări și tipic.

Comitetele parochiale.

In conțelegere cu: *Ioun Georgia*, ppresb. insp. școl.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea postului de învățător dela școala a doua din comuua **Zărand** se escrie concurs cu termin de alegere pe 18/31 Ianuarie 1904.

Emolumentele sunt: 1. In bani gata 600 cor. solvinzi în rate trei-lunare din casada cultuală; 2. 6 stângini de lemne, din care este a se încălzi și sala de învățământ; 3. pentru scripturistică 20 cor.; 4. pentru participarea la conferențe învățătorești 20 cor.; 5. pentru curatorat 40 cor.; 6. dela inmormântări 1—2 cor.; 7. cvartir liber, intravilan și o cânepiște.

Cel ales are să conducă și cantoratul — strana stîngă — în biserică, fără alta remunerațiune.

Cei apți de a instrua și conduce cor vocal sunt preferiți.

Recursese ajustate cu documentele legale precum și cu declarațiunea, că dreptul de cvincvenal după serviciul prestat de când și-l compută, adresate comitetului parochial din Zărand — au a se trimite Pre-On. Domn protopresbiter Constantin Gurban insp. școlar în Boroș-lneu; ear recurenții spre a-și arêta desteritatea în cântare și tipic, a se presenta în atare Duminecă ori sêrbătoare în sfânta biserică din loc, până în ziua alegerii.

Se notează că alegându-se individ fără examen de cvalificațiune, respectivul este obligat în restimp de un an a documenta prestarea cu succes a esamenului, la din contră alegerea se consideră nevalidă și se va escrie concurs nou.

Dat în ședința comitetului parochial din Zărand ținută la 18/31 Decemvrie 1903.

Aurel Iancu,
președinte

Lazar Opresan,
notar.

In conțelegere cu mine: **CONSTANTIN GURBAN** protopresbiter, inspector școlar.

—□—

3—3

Licitațiune minuendă.

Pe basa conclusului Ven. Consistor gr.-or. român din Arad, de dato 30 Octomvrie (12 Noemvrie) 1903 Nr. 6145/1903, prin aceasta se publică licitațiune minuendă pentru renovarea s. biserici gr.-or. rom. din Seceani, prot. Timișorii, cu prețul de esclamară 6264 cor. 18 fil.

De renovat sunt: acoperirea bisericii cu tinichea (plev), facerea de nou: 3 uși și scaunul coperișului, pardosirea bisericii, repararea turnului, cerimei, ferestrelor, scaunelor precum și alte reparari mai mărunte.

Licitațiunea se va ținea la 11/24 Ianuarie 1904 d. a. la 2 ore în localitatea școalei de băeți de aici.

Reflectanții vor avea să depună înainte de licitațiune vadiul de 10% în bani gata sau în hârtii de valoare acceptabile.

Planul și proiectul de spese precum și condițiunile se pot vedea la oficiul parochial din loc.

Seceani, 14/27 Decemvrie 1903.

Vasile Roman,
paroch preș. com. par.

Dimitrie Suciu,
not. com. par.

—□—

3—3